

Stanisław Rybczyński

Uwagi o ustawie z dnia 2 grudnia 1960 roku o ławnikach ludowych w sądach powszechnych (Dz.U. Nr 54, poz. 309)

Palestra 5/2(38), 21-27

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW RYBCZYŃSKI

Uwagi o ustawie z dnia 2 grudnia 1960 roku o ławnikach ludowych w sądach powszechnych

(Dz.U. Nr 54, poz. 309)

Institucja ławników dla całego sądownictwa powszechnego wprowadzona została w drodze znowelizowania prawa o ustroju sądów powszechnych. Nowelizacja nadała temu prawu tekst ujęty w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 sierpnia 1950 roku o ogłoszeniu jednolitego tekstu prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 39, poz. 360).

Artykuł 7 tego prawa, w związku z jego art. 1, ustalał ogólną zasadę, że sądy powszechne w pierwszej instancji rozpoznają — z wyjątkiem wypadków, kiedy ustawa inaczej stanowi — sprawy w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego oraz dwóch ławników.

Zgodnie z § 2 tegoż artykułu ławników sądów wojewódzkich wybierały i odwoływały właściwe terytorialnie wojewódzkie rady narodowe, a ławników sądów powiatowych właściwe terytorialnie powiatowe rady narodowe, § 6 zaś ustala, że wybranym na ławnika może być każdy obywatel, który ukończył 21 lat życia i korzysta w pełni z praw obywatelskich i cywilnych.

W myśl art. 7 § 3 prawa o ustr. sąd. pow. Rada Ministrów została upoważniona do określenia w drodze rozporządzenia trybu wyboru i odwoływania ławników. W wykonaniu tego przepisu wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 roku w sprawie trybu wyboru, odwoływania i wyznaczania do udziału w posiedzeniach sądowych ławników sądów wojewódzkich i powiatowych (Dz. U. Nr 52, poz. 481).

Nowa ustawa o ławnikach ludowych, wchodząc w miejsce omówionego rozporządzenia Rady Ministrów z 15.XI.1950 r., uczyniła zadość wymaganiu art. 50 Konstytucji stanowiącego, że „tryb wyboru oraz kadencję ławników sądów wojewódzkich i powiatowych określa ustawa”. Poza tym nowa ustawa objęła swymi przepisami całość instytucji ławników ludowych w sądach powszechnych.

Jeśli chodzi o uzupełnienie przepisów dotychczasowych w zakresie przysługujących ławnikom uprawnień i ciężących na nich obowiązków, to są one następujące:

- 1) Nowa ustawa wprowadza w art. 2 dotyczącą wszystkich ławników ludowych sądów powszechnych zasadę ich niezawisłości w zakresie orzekania, wprowadza ich równouprawnienie z sędziami na rozprawie i na naradzie w sprawach, w których zostali wyznaczeni.
- 2) Z drugiej strony nowa ustawa w tymże art. 2 określa dokładnie uprawnienia ławników sądowych stanowiąc, że ławnicy nie mogą przewodniczyć na rozprawie i na naradzie ani też nie mogą wykonywać czynności sędziego poza rozprawą, naradą i wydaniem orzeczenia.
- 3) Artykuł 3 ust. 3 nowej ustawy stanowiąc, że ławnik dodatkowo wchodzi do składu orzekającego i ma prawo zadawania na rozprawie stronom i świadkom pytań, określa wyraźnie sytuację ławnika dodatkowego.
- 4) Wprowadzając ustęp 2 art. 4, nowa ustawa dąży do tego, aby zakłady pracy zatrudniające ławników nie utrudniały im wykonywania ich ławniczych obowiązków.
- 5) Zupełnym *novum* jest wprowadzenie przez nową ustawę obowiązku ławnika sądowego do składania sprawozdań ze swej działalności ławniczej radzie narodowej, która go wybrała, oraz załodze zakładu pracy albo zebraniu wiejskiemu lub zebraniu organizacji społecznej, która wystawiła jego kandydaturę (art. 7 ustawy).
- 6) Poza tym nowa ustawa daje ławnikom w art. 9 możliwość prawną tworzenia wybieralnych rad ławniczych dla grona ławników swojego sądu; rady te mają na celu w szczególności podnoszenie poziomu pracy ławników, organizowanie zebrań sprawozdawczych i reprezentowanie ławników na zewnątrz. Liczbę członków rady ławniczej określa prezes danego sądu. Rada wybiera spośród siebie przewodniczącego rady i jego zastępcę. Minister Sprawiedliwości może w drodze rozporządzenia określić bliżej zakres działania i zadania rady ławniczej.

Nowa ustawa pomija całkowicie obowiązujący dotychczas przepis art. 2 ustawy z 8 stycznia 1951 r. o należnościach ławników za udział w posiedzeniach sądowych, przewidujący pieniężne kary porządkowe na ławników powołanych do orzekania za niestawiennictwo i spóźnianie się (kary te były wymierzane dotychczas przez prezesa danego sądu), utrzymuje natomiast obowiązek pokrywania przez ławnika wydatków powstałych dla Państwa wskutek niestawiennictwa lub spóźnienia się ławnika (art. 6). Od decyzji prezesa sądu wojewódzkiego w tej materii

przysługuje ławnikowi odwołanie do Ministra Sprawiedliwości, a od decyzji prezesa sądu powiatowego do prezesa sądu wojewódzkiego.

Zmiany i uzupełnienia przepisów dotyczących wyboru ławników są następujące:

1) Artykuł 10 nowej ustawy zobowiązuje prezesów sądów wojewódzkich do ustalenia liczby ławników zarówno dla sądów wojewódzkich, jak i dla znajdujących się na terenie ich województw sądów powiatowych. Jeśli chodzi o ustalenie liczby ławników dla poszczególnych sądów powiatowych, to prezesi sądów wojewódzkich mają obowiązek zasięgania w tej materii opinii prezesów sądów powiatowych. Poza tym nowa ustawa wymaga ustalenia osobnej liczby ławników dla sądów w ich siedzibach oraz osobnej liczby dla ośrodków i wydziałów zamiejscowych, jak również dla każdej miejscowości, w której dany sąd przeważnie spełnia swe czynności lub odbywa roki.

2) Jeśli chodzi o wymagane od ławników kwalifikacje, to art. 11 nowej ustawy określił je, rozszerzając dotychczasowe wymagania i wprowadzając nowe. Zamiast więc wymagań zawartych w art. 7 pkt 6 ustawy o ustroju sądów powszechnych (posiadanie ukończonych 21 lat i korzystania z pełni praw obywatelskich i cywilnych) oraz wymagań zawartych w § 2 omawianego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 listopada 1950 roku (trzeba być obywatelem zamieszkującym w okręgu danego sądu i przede wszystkim robotnikiem, chłopem małorolnym lub średniorolnym albo członkiem spółdzielni produkcyjnej) nowa ustawa w art. 11 nakazuje wybierać na ławników sądowych obywateli przodujących w pracy zawodowej lub społecznej, którzy:

- a) dają rękojmię należytego wykonywania obowiązków ławnika w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,
- b) posiadają obywatelstwo polskie,
- c) korzystają w pełni z praw publicznych i obywatelskich praw honorowych,
- d) są nieskazitelnego charakteru,
- e) ukończyli lat 26,
- f) władają w słowie i w piśmie językiem polskim,
- g) są zatrudnieni lub zamieszkują w miejscu wystawienia kandydatury co najmniej od roku.

Większość tych wymagań (punkty a—e) są takie same, jakim odpowiadać muszą sędziowie.

Nie mogą kandydować na ławników analfabeci, a nawet osoby słabo piśmienne. Co najmniej roczny pobyt (zatrudnienia lub zamieszkania) w miejscu wystawienia kandydatury daje możliwość zorientowania się co do zalet obywatelskich, charakteru i moralnych cech kandydata.

3) Poza ograniczeniami dotyczącymi kwalifikacji kandydata nowa ustawa (art. 12) odmiennie, bo zasadniczo w sposób rozszerzający, ustala grono osób, spośród których ławnicy nie mogą być wybierani. Biernego prawa wyborczego są tu więc pozbawione wszystkie następujące osoby:

- a) zajmujące stanowiska w sądach powszechnych i szczególnych, w notariacie, w prokuraturze oraz zajmujące stanowiska związane ze ściganiem przestępstw, a więc nie tylko — jak dotychczas — osoby zajmujące stanowiska w powszechnym wymiarze sprawiedliwości i w sądownictwie ubezpieczeń społecznych, lecz także osoby zajmujące stanowiska w sądach wojskowych,
- b) wchodzące w skład organów, od których orzeczenia można żądać skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego (np. członkowie kolegiów karno-administracyjnych),
- c) adwokaci i aplikanci adwokaccy,
- d) duchowni,
- e) żołnierze w czynnej służbie wojskowej oraz funkcjonariusze MO i służby więziennej.

Tak więc do grona osób, spośród których ławników wybierać nie wolno, zaliczeni zostali sędziowie wojskowi, notariusze, osoby wchodzące w skład organów, od których orzeczeń można żądać skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego, duchowni, funkcjonariusze MO i służby więziennej. Wymienione w pkt a) osoby zajmujące stanowiska w organach ścigania przestępstw odpowiadają, zdaje się, wyłączonego dotychczas funkcjonariuszom służby bezpieczeństwa publicznego. Wyłączeni dotychczas lekarze zatrudnieni w pełnym wymiarze godzin w zakładach społecznych służby zdrowia (§ 3 rozp. Rady Min. z 15.XI.1950 r.) mogą być w myśl nowej ustawy wybrani na ławników sądowych.

4) Nowa ustawa poświęca cały rozdział 4 (art. 13 i 14) zgłaszaniu kandydatów na ławników, o czym dotychczasowe przepisy milczały. Kandydatów na ławników sądowych zgłaszają protokolarnie zebrania pracowników w zakładach pracy, zebrania wiejskie i zebrania członków organizacji społecznych. Zebrania takie odbywają się w miastach i miejscowościach ustalonych przez prezydium rad narodowych dokonujących wyboru ławników, uwzględniając tu zapotrzebowania sądów na ławników, wyrażone w zgłoszonej przez nie liczbie. Zebrania te zwoływane są na żądanie prezydium rady narodowej wybierającej ławników. O miejscu, dniu i godzinie takiego zebrania zostaje zawiadomione prezydium rady narodowej wybierającej ławników oraz prezes tego sądu, do którego ławnicy mają być wybierani.

Wykaz zgłoszonych kandydatów na ławników powinien zawierać imię i nazwisko każdego kandydata, dokładny jego adres, datę i miejsce urodzenia, posiadane przez kandydata wykształcenie, zakład, w którym kandydat jest zatrudniony, oraz adres tego zakładu, zawód lub charakter wykonywanej przez kandydata pracy, okres zatrudnienia lub zamieszkiwania w miejscu wystawienia kandydatury, wymienienie organizacji, których kandydat jest członkiem, oraz podpis kandydata stwierdzający jego zgodę na kandydowanie. Wykaz taki powinien być podpisany przez trzech członków prezydium zebrania (art. 14).

5) Dotychczasowe przepisy nie mówiły nic o zgłaszaniu kandydatów i sporządzaniu wykazów zgłoszonych kandydatów, ograniczając się do ustalenia, że listy kandydatów na ławników układane są przez prezydium rad narodowych mających dokonać wyboru.

Obecnie sporządzone przez zebrania w zakładach pracy, przez zebrania wiejskie i zebrania w organizacjach społecznych wykazy kandydatów są podstawą do układania przez prezydium rady narodowej, mającej dokonać wyboru ławników, listy kandydatów na ławników.

Taką listę kandydatów na ławników sporządza prezydium rady narodowej dokonującej wyborów i przekazuje ją komisji rady narodowej, wyznaczonej przez tę samą radę, w ciągu miesiąca od daty otrzymania wykazów kandydatów. Lista kandydatów powinna ujmować osobno kandydatów do danego sądu w jego siedzibie, osobno do jego ośrodków lub wydziałów zamiejscowych oraz dla miejscowości, w których dany sąd przeważnie spełnia swe czynności lub odbywa stałe roki sądowe. Lista musi zawierać dla każdego z działów liczbę kandydatów co najmniej o jedną czwartą większą od liczby ławników podlegających wybraniu. Lista taka — poza imieniem i nazwiskiem kandydata — powinna zawierać omówione wyżej dane wymienione w art. 14 ustawy.

Komisja rady narodowej bada listę kandydatów, wydaje opinię i stawia wnioski dla rady.

6) Wyboru ławników z listy kandydatów, zbadanej przez wymienioną wyżej komisję rady narodowej, dokonują w głosowaniu tajnym rady narodowe.

Ławników do sądów wojewódzkich wybiera właściwa wojewódzka rada narodowa, a do sądów powiatowych — właściwa powiatowa rada narodowa. Jeżeli teren sądu wojewódzkiego obejmuje województwo i miasto z województwa wyłączone, to ławników do sądu wojewódzkiego wybierają oddzielnie obie wojewódzkie rady narodowe, każda — ustaloną liczbę. Ta sama zasada stosowana jest przy wyborze ławników do sądu powiatowego, którego właściwość miejscowa obejmuje więcej niż jeden powiat (art. 16 nowej ustawy).

Wybory powinny się odbyć najpóźniej w październiku. Prezydium wojewódzkiej rady narodowej przesyła w ciągu listopada listę wybranych przez wojewódzką radę ławników wraz z przewidzianymi w art. 14 ustawy personaliami sądowi wojewódzkiemu, a prezydium powiatowej rady narodowej — w taki sposób — listę wybranych przez tę radę ławników sądowi powiatowemu.

Prezesi sądów zawiadamiają każdego z ławników o jego wyborze i wzywają do przybycia w celu złożenia — według roty przewidzianej dla sędziów — ślubowania, które powinno być złożone w grudniu, chyba że usprawiedliwiona przyczyna nie pozwoli na to ławnikowi.

W razie dokonania dodatkowych wyborów ławników, wymienione wyżej terminy nie obowiązują, określa zaś je Minister Sprawiedliwości.

Po odebraniu ślubowania prezesi sądów wpisują ławników na listę i wydają im legitymacje (art. 17 ustawy).

7) Kadencja ławników trwa trzy lata kalendarzowe następujące po roku, w którym dokonano wyborów, mandat jednak ławnika wybranego dodatkowo wygasa z upływem kadencji ogółu ławników. Ale również po upływie kadencji ławnik może być powołany do udziału w posiedzeniach sądowych do czasu otrzymania przezeń zawiadomienia od prezesa sądu o wygaśnięciu mandatu wskutek objęcia stanowisk przez nowo wybranych. Powoływanie jednak ławników po upływie ich kadencji nie może trwać dłużej niż trzy miesiące, chociaż ławnik obowiązany jest do udziału w posiedzeniu sądowym i po upływie tego okresu, jeżeli na posiedzeniu tym rozpoznawana jest sprawa z jego udziałem, posiedzenie zaś nie zostało jeszcze zakończone.

Przed upływem kadencji mandat ławnika wygasa z dniem doręczenia mu zawiadomienia prezesa sądu o skreśleniu z listy ławników, wskutek zrzeczenia się przezeń mandatu z ważnych przyczyn lub wskutek odwołania z przyczyn wymienionych w art. 20 ustawy, a także w wypadku zniesienia sądu, ośrodka lub wydziału zamiejscowego albo zaprzestania spełniania przez sąd czynności lub odbywania roków w miejscowości, w której ławnik uczestniczył w posiedzeniach sądu.

Ławnika nie powołuje się do pełnienia obowiązków w razie ujawnienia okoliczności, które nie pozwalały na jego wybór, oraz w razie wszczęcia postępowania karnego przeciwko niemu — do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy (art. 18 i 19 ustawy).

8) Mandat ławnika sądowego wygasa wskutek orzeczonej względem niego prawomocnym wyrokiem utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych lub prawa wykonywania zawodu. Rada narodowa, która wybrała ławnika może — po zasięgnięciu opinii komisji opiniującej listę kandydatów, o której mowa w art. 15 ust. 5 — od-

wołać go z własnej inicjatywy lub na wniosek prezesa właściwego sądu w wypadku:

- a) skazania ławnika prawomocnym wyrokiem sądowym,
- b) niewykonywania lub niedbałego wykonywania przez ławnika sądowego swych obowiązków,
- c) takiego zachowania się ławnika, które godzi w powagę sądu,
- d) niezdolności ławnika do wykonywania obowiązków ławniczych (art. 17 ustawy).

W razie wygaśnięcia mandatu ławnika czy to z mocy samego prawa, czy też na skutek odwołania go przez prezesa sądu, tenże prezes zawiadamia ławnika pismem o skreśleniu go z listy ławników i wzywa do zwrotu legitymacji, którą się jednocześnie unieważnia (art. 20 ustawy).

Pierwsze wybory ławników na podstawie nowej ustawy odbędą się w 1961 roku (art. 21 ustawy).

OBNIŻONE CENY

wydanych nakładem Wydawnictwa Prawniczego
publikacji

Z ZAKRESU HISTORII PAŃSTWA I PRAWA:

	ze zł	na zł
Ehrlich L. — POLSKI WYKŁAD PRAWA WOJNY XV WIEKU. Kazanie Stanisława ze Skarbimierza „De bellis iustis”. Str. 268. Opr. pł.	30,35	10,—
Groicki B. — ARTYKUŁY PRAWA MAJDEBURSKIEGO. POSTĘPEK SĄDÓW OKOŁO KARANIA NA GARDLE. USTAWA PLACEJ U SĄDÓW. Z drzeworytami M. Puchalskiego. Str. 238. Opr. pł.	25,—	15,—
Groicki B. — PORZĄDEK SĄDÓW I SPRAW MIEJSKICH PRAWA MAJDEBURSKIEGO W KORONIE POLSKIEJ. Z drzeworytami M. Puchalskiego. Str. 260. Opr. pł. . . .	30,—	15,—
Groicki B. — OBRONA WDÓW I SIEROT. Z drzeworytami M. Puchalskiego. Str. 346. Opr. pł.	50,—	15,—
Groicki B. — TYTUŁY PRAWA MAJDEBURSKIEGO. Z drzeworytami M. Puchalskiego. Str. 308. Opr. pł.	35,—	15,—
Wachholz S. — RZECZPOSPOLITA KRAKOWSKA. OKRES OD 1815 DO 1830 R. Str. 424 + ilustracje. Opr. pł. . . .	67,25—	25,—
Zdrójkowski Z. — TEODOR OSTROWSKI (1750—1802) PISARZ DAWNEGO POLSKIEGO PRAWA SĄDOWEGO. Str. 326 + ilustracje. Opr. pł.	35,—	15,—